

SZIEBIG ORSOLYA JOHANNA*

A vadvilági bűncselekmény mint a transznacionális szervezett bűnözés egyik formája

*„A természet varázsát ontja bőven.
A fűben, a virágban és a kőben.
Ó nincs a földön oly silány anyag,
Mely így vagy úgy ne szolgálná javad;
De nincs oly jó, melyben ne volna vész,
Ha balga módra véle visszaélsz!”¹*

I. Bevezető gondolatok

„A vadvilági és erdészeti bűncselekmények olyan megoldást követelnek, amelyek nemzetközi szinten megvalósuló együttműködés keretében kivitelezett közös műveleteken, hírszerzési információk megosztásán, valamint erős és összeegyeztethető nemzeti szabályozáson alapulnak. Ez a mi közös bolygónk; a vadvilági és erdészeti bűncselekmények közös felelősségünk.”² A fenti szavak az ENSZ Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottságának³ 22. bécsi ülésén, 2013-ban hangzottak el, Yury Fedotov⁴ által.

Mindeközben naponta hallunk híreket újabb, eddig is különösen veszélyeztetettnek számító fajok kihalásáról. Legutóbb *Sudan*, az utolsó hím fehér rinocérosz szerepelt a hírekben, aki 2018 márciusában pusztult el, gyakorlatilag megpecsételve egy újabb alfaj kihalását. Amennyiben elfogadjuk a kutatók álláspontját, a következő évtizedben olyan széles körben ismert fajok tűnhetnek el a Földről, amelyek létét mindennaposnak és megszokottnak tekintjük.⁵ Az IUCN⁶ vörös listáján napjainkban 79 ezer faj található. A fajok fennmaradását nagyban veszélyeztetik az olyan tevékenységek, mint a természetes

* SZTE ÁJTK Nemzetközi jogi és Európa-jogi tanszék, tanársegéd.

¹ William Shakespeare: Rómeó és Júlia.

² FEDOTOV, YURY: „Wildlife and Forest Crime - A transnational Organized Crime” 22. CCPCJ, 2013. április.

³ CCPCJ: The Commission on Crime Prevention and Criminal Justice.

⁴ UNODC Executive Director, ügyvezető igazgató.

⁵ KARIMI, FAITH: *The world's last male northern white rhino is dead. Now what?* CNN 2018. 03. 21. <https://edition.cnn.com/2018/03/20/africa/kenya-northern-white-rhino-dies-whats-next/index.html> (2018. 03. 24.)

⁶ IUCN: International Union for Conservation of Nature: Természetvédelmi Világszövetség.

élőhelyek pusztítása és a globális felmelegedés következtében kialakuló negatív hatások. Azonban a fokozott *extinkció*⁷ egyik vezető oka a fajok gazdasági célzatú kizsákmányolása. A fajok pusztulása alapvetően természetes jelenség az élővilágban, de az utóbbi évszázadok, különösen a 20. század emberi tevékenysége azt eredményezte, hogy a természetes kihalás rátájánál sokkal nagyobb számú, évente mintegy 5-20 ezer közötti faj tűnik el. Amennyiben ez a tendencia folytatódik, az összes faj mintegy 10 százalékát fenyegeti a teljes kihalás.⁸

A fajok gazdasági célú kizsákmányolása mindig is fontos része volt egyes közösségek fennmaradásának, hiszen sok esetben ez az egyetlen kereseti lehetőség. Különösen igaz ez egyes fejlődő államok kisközösségeire, amelyek a természeti környezet integráns részeként élnek és annak kiaknázása biztosítja mindennapi létfeltételeiket is. Azonban az elmúlt néhány évtizedben a felelőtlen és a túlzott vadászat, halászat, befogás és erdőirtás felgyorsította a fajok kihalását, mivel a regenerációra nem maradt lehetőség. A fenti jelenség összefonódik azzal, hogy az ún. *wildlife crime* és *forest crime*, vagyis vadvilági és erdészeti bűncselekmények egyes szervezett bűnözői csoportok fő bevételforrásává váltak. A vadvilági bűnözés és a vadvilági termékekkel történő kereskedelem ugyanannak az éremnek két oldala. A vadvilági termékekkel folytatott illegális kereskedelem növekedése Ázsiában és Európában, valamint az Amerikai Egyesült Államokban jellemző. Ez a jelenség főként az elefántsontra, orrszarvúszarvra és tigristermékekre való keresleti igényrel magyarázható. A vadvilági termékekkel folytatott illegális kereskedelem jelenleg az ötödik - egyes források szerint már harmadik - legjövendőbb tiltott kereskedelmi tevékenységnek minősül, éves szinten mintegy 10 milliárd USD forgalommal. Sikere abban rejlik, hogy „kis kockázat-nagy haszon” tevékenységnek minősül, ami azt jelenti, hogy az illegális kereskedelmet folytató csoportok kihasználják a rendszer repedéseit. Utóbbiak főként a korrump nemzeti hatóságok félrenézéséből, a CITES⁹ kikényszerítésének hiányosságaiból, valamint a felelősségre vonás alacsony mértékéből adódnak. Sokszor azonban más illegális tevékenységek, így fegyvervásárlás finanszírozására használják fel a megszerzett összeget.¹⁰ Napjainkban a világpiacra az orrszarvúszarvnak magasabb az értéke, mint az aranynak és a szarvakat 25000 - 40000 USD kilogrammonkénti áron hozzák forgalomba a feketepiacra. Az ok elsősorban az, hogy az ázsiai országokban továbbra is hisznek a hagyományos gyógy módokban és egyes, állatokból készült termékek gyógyító hatásában. A közelmúltban újra terjednek a tradicionális medicina rákgyógyító hatásáról szóló hírek, amelyre egy vietnámi politikus saját gyógyulásáról tett beszámolója is ráerősített. Természetesen a vadvilági termékek mindig is vonzóak voltak bizonyos társadalmi réteg számára és a társa-

⁷ Kihalás: egy leszármazási vonal megszakadása.

⁸ BALDI ANDRÁS: *Természetvédelmi biológia: a biodiverzitás megőrzésének tudománya*. Magyar Tudomány, 2006/6, 650. <http://www.matud.iif.hu/06jun/02.html> (2018. 03. 24.).

⁹ CITES: *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*: Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről. Kihirdette: 2003. évi XXXII. törvény (Továbbiakban: Egyezmény/CITES).

¹⁰ *STOP Wildlife Crime* <https://www.worldwildlife.org/pages/stop-wildlife-crime> (2018. 03. 24.).

dalmi rang kifejezésének tekintik egy-egy elefántcsontból faragott szobor vagy elefántláb-asztalka beszerzését.¹¹

A vadvilági bűnözés elleni fellépés számos területen akadályokba ütközik. Ez kiegészül a szélesebb értelemben vett társadalom nemtörődömségével és a tájékozottság hiányával. Jogi szempontból nézve, a nemzetközi jog és az Európai Unió joga is részletes szabályozást ad az érintett területen, amelyre a nemzeti jogalkotás és a végrehajtás eszköztárára épül.

A nemzetközi jogi vetületet vizsgálva a következő kérdések merülnek fel: vajon biztosít-e a nemzetközi jog megfelelő fogalmat a vadvilági bűncselekményekre, illetve fogadtak-e el erre vonatkozó egyezményt? Továbbá, milyen eszközöket biztosít a transznacionális bűncselekményekre alkotott nemzetközi jogi szabályozás a vadvilági bűncselekmények területén? Valamint, egy esettanulmányon keresztül bemutatom, milyen hatással lehet az orvvadászatra a CITES függelékekbe való besorolás. Jelen cikkemben az előbbieken megfogalmazott felvetésekre kívánok választ adni, részletesen ismertetve a vonatkozó nemzetközi egyezményeket és az érintett kormányközi nemzetközi szervezetek tevékenységét és programjait.

II. A vadvilági bűncselekmény fogalma

A vadvilági bűncselekmények rendszertanilag az ún. környezeti bűncselekmények közé tartoznak. Az angol terminológiában *environmental crime* elnevezésű gyűjtőfogalomnak – ahogyan a vadvilági bűncselekmények esetében is látni fogjuk – nincsen általánosan elfogadott definíciója. Általában véve elmondható, hogy a környezeti bűncselekmény gyűjtőfogalom, amely minden, a környezeti erőforrások kiaknázásából, károsításából, kereskedelméből vagy ellopásából eredő, egyéni vagy csoport számára történő haszonszerzés érdekében történő, környezetet károsító jogellenes tevékenységet magába foglal, beleértve a súlyos bűncselekményeket és a nemzetközi szervezett bűnözést is. A gyűjtőfogalom alatt a következő cselekményeket értjük: illegális halászat és kereskedelem; illegális bányászat és ásványokkal folytatott kereskedelem, beleértve a gyémántot; illegális fakivágás és erdőirtás; illegális kereskedelem vadvilági termékekkel és orvvadászattal; veszélyes és toxikus anyagok illegális elhelyezése és azokkal való kereskedelem; faanyagokból jogellenesen előállított faszénrel való kereskedelem; ózonkárosító anyagokkal folytatott jogellenes kereskedelem.¹²

Az angol nyelvben *wildlife crime*¹³ kifejezéssel illetett jelenség, amelyet magyarul vadvilági bűnözésnek fordíthatunk, egyre nagyobb figyelmet kap a nemzetközi közönség részéről az utóbbi években. Általában véve magában foglal minden olyan cselek-

¹¹ *Az orrszarvú szarva az élet kulcsa?* <http://wwf.hu/archivum/2010ev/24/az-orrszarvu-szarva-az-elet-kulcsa> (2018. 05. 25.).

¹² NELLEMAN, CHRISTIAN (szerk): "The legal framework on environmental crimes" The Rise of Environmental Crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security. A UNEP INTERPOL Rapid Response Assessment. UNEP, 2016. 31. p. https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7662/-the_rise_of_environmental_crime_A_growing_threat_to_natural_resources_peace_development_and_security-2016environmental_crimes.pdf.pdf?sequence=3&isAllowed=y

¹³ WLFC: Wildlife and Forest Crime.

ményt, amely a flóra és fauna jogellenes kizsákmányolásából ered, vagy ilyen cselekmények hasznaként keletkezik. A nemzetközi szervezetek tevékenységében általában külön kiemelésre kerül az ún. *forest crime*, amely nagyvonalakban az erdők illegális kitermelésével és irtásával kapcsolatos cselekményeket jelenti. A vadvilági bűncselekményekre nehéz globálisan elfogadott meghatározást találni, hiszen minden egyes állam nemzeti szabályozása keretében helyezi védelem alá az országon belül honos állat- és növényvilágot. A szervezett bűnözés egyéb formáit tekintve, mint a drog- és fegyverkereskedelem, az emberkereskedelem és csempészet, találunk nemzetközi szabályozási eszközöket. Azonban nincsen egységes megállapodás a vadvilági bűncselekmények fogalmában, így univerzálisan elfogadott definíciót nem adhatunk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vadvilág ne lenne nemzetközi szinten is védelem alá helyezve, azonban más forrásokhoz kell folyamodni.¹⁴ Annak érdekében, hogy a megalkossuk a vadvilági bűncselekmények definícióját, meg kell vizsgálni a vonatkozó nemzetközi egyezményeket és az érintett területen működő nemzetközi szervezetek tevékenységét, programjait.

A nemzetközi szinten elfogadott egyezmények közül először a CITES-t kell vizsgálat tárgyává tenni. Az 1973-ban elfogadott Egyezmény kettős céllal¹⁵ jött létre: először is annak érdekében, hogy megállítsa a vadon élő állat- és növényfajok eltűnését, másrészt a kihalással fenyegetett fajok védelmének előmozdítása érdekében. Az Egyezmény azonban nem minden veszélyeztetett faj védelmét foglalja magában, csupán azokra tér ki, amelyeket érint vagy érinthet a nemzetközi kereskedelem. Nem vitás, hogy az államok bizonyos kockázatot is vállaltak a CITES megalkotásával, hiszen nem álltak rendelkezésre pontos adatok a veszélyeztetett fajok kereskedelméről, így megbecsülni sem lehetett a szabályozás környezeti és gazdasági hatásait.¹⁶ A kereskedelemmel érintett fajok védelme elképzelhetetlen nemzetközi szabályozás nélkül, hiszen azok kereskedelme országhatárokon, sokszor kontinenseken átívelő jelenség. A CITES azonban explicit módon *nem határozza meg* a vadvilági bűncselekmények fogalmát. Általában véve elmondható, hogy az olyan negatív jelenségek, mint a biológiai sokféleség csökkenése, a fokozott fajkihalás és a vadvilág kereskedelmi célú kizsákmányolása elleni küzdelem kizárólag nemzetközi összefogás eredményeképpen orvosolhatók. Ez a felismerés a CITES keretein túl is programalkotásra sarkallta az államokat. Ennek eredménye a 2010-ben létrehozott ICCWC,¹⁷ amelynek elsődleges feladata a koordináció, valamint a vadvilágot és az erdőket pusztító bűncselekmények elleni minden irányú

¹⁴ *Defining transnational organized wildlife crime*. 1. p. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/WLC16_Chapter_1.pdf (2018. 03. 27.)

¹⁵ Ezt támasztja elő az Egyezmény *preambuluma* is, amely a következőképpen szól: „a Szerződő Államok, felismerve, hogy a vadon élő állatok és növények sok szép és változatos formájukban a föld természeti rendszereinek pótolhatatlan részét képezik, amelyeket a jelen és a jövő nemzedékek számára meg kell óvni, tudatában annak, hogy a vadon élő állatok és növények egyre nagyobb esztétikai, tudományos, kulturális, pihenési és gazdasági értéket jelentenek, felismerve, hogy a népek és Államok saját vadon élő állat- és növényviláguk legjobb oltalmazói, illetőleg azoknak kell lenniük, felismerve továbbá, hogy a nemzetközi együttműködés alapvető jelentőségű a vadon élő állatok és növények bizonyos fajainak a nemzetközi kereskedelem útján történő túlzott mértékű kiaknázásától való megóvásában, meggyőződve az e célú szolgáló megfelelő intézkedések megtételének sürgősségéről.”

¹⁶ *Legislative Development: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Law and Policy in International Business, Vol. 6. (1974) 1211-1228. p.

¹⁷ ICCWC: The International Consortium on Combating Wildlife Crime (Továbbiakban: konzorcium).

határozott fellépés. A konzorcium tevékenységében a CITES Titkárság, az INTERPOL,¹⁸ az ENSZ Kábítószer- és Bűnügyi Hivatala,¹⁹ és a Világbank és a Vámügyi Világszervezet vesznek részt.²⁰

A CITES vadvilági bűnözéssel kapcsolatos kommunikációjában felhívja a figyelmet arra, hogy a fenti cselekmény még nem került be az úgynevezett legfőbb, nemzetközi szinten elkövetett bűncselekmények közé. A vadvilági bűncselekmények azonban nagymértékben rendelkeznek a szervezett bűnözés jellemzőivel. Nemzetközi szinten bűncselekménynek minősül az egyezményből fakadó kötelezettségek megsértése. Az Egyezmény kiterjed bármely, a függelékeiben szereplő faj élő, vagy élettelen egyedeire, bármely könnyen felismerhető részére vagy származékára, és tengerekből való megszerzésére; azok kereskedelmére, re-exportjára és behozatalára.²¹ Az Egyezmény három kategóriába sorolja a védett növény- és állatfajokat, és mindegyik tekintetében különböző alapelvek által vezérelt szabályozást állapít meg. Így az ún. *I. Függelékbe* azon kipusztulással fenyegetett fajok tartoznak, amelyeket a kereskedelem érint, vagy érinthet. Ezekre különösen szigorú szabályokat kell megállapítani, így a kereskedelem engedélyezése csak kivételesen lehetséges. A *II. Függelékbe* azon fajok tartoznak, amelyeket bár közvetlenül nem fenyeget a kipusztulás, azonban ez bekövetkezhet, ha az említett fajok kereskedelmét nem helyezik szigorú szabályozás alá. A *III. Függelék* tartalmaz minden olyan fajt, amelyekről az Egyezményben részes bármely állam megállapította, hogy a szabályozás tárgyát képezi a joghatósága alá tartozó területen a kiaknázás megelőzése vagy megtiltása miatt, és a többi részes állam együttműködését igényli a kereskedelem ellenőrzésében.²²

A konzorcium álláspontjában a vadvilághoz tartozik a teljes flóra és fauna, vagyis állat- és növényvilág, annak minden egyede és magába foglalja az erdészeti és nem erdészeti használatú fafajokat is. Ezen túl, bűncselekmény a *természetes erőforrások védelme, kezelése és használata érdekében hozott nemzeti jogi szabályozás és egyéb rendelkezések megsértésével elkövetett minden cselekedet*. Így a z ICCWC meghatározása szerint a vadvilágot közvetlenül kizsákmányoló tettek, mint az illegális fakitermelés vagy orvvadászat, valamint az alapcselekményt követő, feldolgozásból eredő cselekmények is a fogalomba tartoznak. Az előbbi kiegészül a jogellenes cselekmények eredményeként megszerzett haszon eltitkolásából és a pénzmosásból eredő bűncselekményekkel.²³

Visszatérve a Washingtoni Egyezmény szabályozására: részletes szabályokat tartalmaz a részes államok kötelezettségeit illetően. Ennek megfelelően az Egyezmény előírja, hogy „a Részes Feleknek megfelelő intézkedéseket kell tenniük az Egyezmény rendelkezéseinek végrehajtására és a példányoknak e rendelkezések megszegésével történő kereskedelme megtiltására. Ezek közé kell tartozniuk a következő intézkedéseknek: *a)* az ilyen példányok kereskedelmének vagy birtoklásának vagy mindkettőnek hátrányos jogkövetkezményekkel való sújtása; és *b)* az ilyen példányok elkobzásának, illetőleg az

¹⁸ Nemzetközi Rendőrségi Szervezet.

¹⁹ UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime.

²⁰ ICCWC <https://www.cites.org/eng/prog/iccwc.php> (2018. 05. 30.).

²¹ CITES Egyezmény, I. cikk: „*Meghatározások*”.

²² CITES Egyezmény, II. cikk: „*Alapelvek*”.

²³ *Wildlife crime*. <https://cites.org/prog/iccwc.php/Wildlife-Crime> (2018. 03. 27.).

exportáló államba történő visszazállításának a biztosítása.”²⁴ Így minden, az Egyezményben részes állam köteles a vadvilág károsításával kapcsolatos egyes magatartásokat *büntetőendővé nyilvánítani*. A magyar Büntető törvénykönyv²⁵ is rendelkezik az előbbi magatartások büntetéséről, a természetkárosítás tényállás keretében.²⁶ A magyar Btk-ban az Európai Unióban elfogadott tanácsi rendeletekre történik utalás és nem közvetlenül az Egyezményre. Ennek magyarázata, hogy az Európai Unió is részes fél az Egyezményben. A CITES-hez való csatlakozást annak *gaborone*-i módosítása tette lehetővé. A *gaborone*-i módosítás, amelyet a részes felek konferenciája 1983-ban fogadott el Botswanaiban, úgy módosította az Egyezmény XXI. cikkét, hogy az ahhoz való csatlakozás – amely addig csak államok számára volt lehetséges – nyitva álljon az olyan, szuverén államok által alkotott *regionális gazdasági integrációs szervezetek* számára is, amelyek a tagállamaik által a hatáskörükbe utalt és az Egyezmény által szabályozott ügyekben jogosultak nemzetközi megállapodások tárgyalására, megkötésére és végrehajtására.²⁷ Azonban a szükséges ratifikációk számára tekintettel a módosítás csak 2013. november 29-én lépett hatályba. A módosítás hatályba lépését követően az Európai Unió minden, az Egyezményhez való csatlakozáshoz szükséges jogi lépést a lehető leghamarabb végrehajtott. Az Európai Parlament 2014 decemberében adta beleegyezését a csatlakozáshoz, amelyet Tanács²⁸ 2015. március 6-án hagyott jóvá.²⁹

Azonban minden más, az Egyezményben részes állam jogrendszerében megtalálhatók a vadvilág károsításával kapcsolatos tényállások. Az Egyesült Királyságban külön, a vadvilági bűncselekményekkel foglalkozó egység került felállításra a rendőrségen belül, amely a vadvilág védelmét biztosító jogi szabályozás megsértésével elkövetett cselekménnyel foglalkozik. Így a CITES védelme alá tartozó fajokkal kapcsolatos jogellenes magatartásokkal is, mint az elefántcsont-, rinocéeroszszarv- és kaviárkereskedelem.³⁰

Az Egyezmény nemzetközi jogilag kötelező, azonban a végrehajtás nagyban az államok hajlandóságán múlik. A CITES Titkárság folyamatosan figyelemmel kíséri az Egyezmény átültetésének megvalósulását és a részes felek jogi szabályozását.³¹ A CITES négy fő kritériumot dolgozott ki a sikeres megvalósítás érdekében. Ezek a minimum követelmények a következők: nemzeti CITES hatóságok kijelölése, az Egyezmény megsértésével történő kereskedelmi tevékenység tilalmazása, az illegális kereskedelem büntetőendővé tétele és a jogellenesen birtokolt vagy jogellenes kereskedelem

²⁴ CITES VIII. Cikk A Részes Felek által foganatosítandó intézkedések 1.

²⁵ 2012. évi C. törvény.

²⁶ 2012. évi C. törvény 242. § (1) b) „a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetőendő.”

²⁷ Tanács (EU) 2015/451 határozata (2).

²⁸ A Tanács (EU) 2015/451 határozata (2015. március 6.) az Európai Uniónak a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez (CITES) való csatlakozásáról

²⁹ EU Accession to CITES http://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm (2017. október 14.)

³⁰ National Wildlife Crime Unit, *What is Wildlife Crime?* <http://www.nwcu.police.uk/what-is-wildlife-crime/> (2018. 03. 29.).

³¹ National laws for implementation of the Convention https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/Legislation/CITES_national_legislative_status_table.pdf (2018. 03. 28.).

tárgyát képző példányok elkobzására való felhatalmazás.³² Az előbbiekből is látható, hogy a CITES részes államokon belüli végrehajtásának egyik fő eleme az Egyezmény szabályaiba ütköző magatartások büntetésének elrendelése.

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala³³ alapvetően a szervezett bűnözés oldaláról közelíti meg a vadvilági bűncselekmények fogalmát, így az ezzel kapcsolatos fogalmi kérdések a következő fejezetben kerülnek kifejtésre.

III. A nemzetközi szervezett bűnözés kapcsolata a vadvilági bűncselekménnyel

1. A nemzetközi szervezett bűnözés fogalma

A nemzetközi szervezett bűnözés szakirodalmi fogalma általában három főbb elemet különböztet meg: a cselekmény folytonos jellegét, a korrupció gyakorlatát és az erőszakra való hajlamot. Más definíciók említést tesznek a következőkről: nagyszámú személy részvétele; a bűnelkövetés, mint célkitűzés; határokon átvéelő műveletek a tiltott termékek iránti keresletre való válaszként; a jelentős erőforrások megszerzésére és birtoklására való képesség, magas és gyors profitszerzés. A vadvilági kereskedelem területén működő szervezett bűnözői csoportok nagy része rendelkezik a fenti jellegzetességek többségével. Az illegális vadvilági kereskedelemben a szervezett bűnözői csoportok általában három fő kategóriába sorolhatóak. A skála alján azok a helyi farmerek állnak, akik a jövedelmük kiegészítése érdekében adnak el fajokat. A második helyen a nagyobb, maffia-jellegű szervezetek állnak, amelyek az elszegényedett földművesektől vásárolt egyedeket adják el, nagy profit mellett. Utóbbi csoportok különösen gyakoriak a fejlődő országokban. Végül, a jelentős nemzetközi csempészszervezetek kell megemlíteni, amelyek sokszor egyéb illegális kereskedelmi tevékenység mellett folytatják a vadvilági termékekkel való üzletet. Ezeknél a csoportoknál gyakran megjelenik az erőszakra való hajlandóság, jelentős erőforrásokkal rendelkeznek és ismerik a legfontosabb csempésztútvonalakat. Így nemzetközi szinten ezek jelentik a legnagyobb fenyegetést.³⁴ Ugyanakkor elmondható, hogy a fentiekben említett bűnözői csoportok tevékenysége kiegészíti egymást. Hiszen közvetlenül helyi szinten szükség van olyan személyekre, akik a vadvilági termékeket begyűjtik, valamint az egyedeket elpusztítják vagy befogják. Ezek a személyek azonban csak nagyon elenyésző, szinte elhanyagolható profitra tesznek szert. Az igazi haszon a láncolat későbbi elemeinél, így a csempészeknél, korrupciós személyeknél és a végső eladónál csapódik le, akik termékeiket és egyedeket az eredeti beszerzési ár többszöröséért adják tovább a kínálati oldal résztvevőinek.

Tulajdonképpen egyik ország sem mentes a szervezett bűnözéstől, minden egyes államban találunk ilyen csoportokhoz tartozó személyeket. Azonban kétségkívül nyolc ország hívta életre a szervezett bűnözés legjelentősebb csoportjait: az Amerikai Egyesült

³² Resolution Conf. 8.4 (Rev. CoP15) *National laws for implementation of the Convention* 1. a) i-iv).

³³ UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime.

³⁴ ZIMMERMAN, MARA E.: *The Black Market for Wildlife: Combating Transnational Organized Crime in the Illegal Wildlife Trade*. Vanderbilt Journal of Transnational Law Vol. 36, no. 5. 2003. november 1668. p.

Államok (az amerikai maffia, vagy *Cosa Nostra*, amely Kanadában is tevékenykedik), Mexikó, Columbia, Olaszország, a volt Szovjetunió térsége, különösen Oroszország, Törökország, Hong Kong – Tajvan és Japán. Ugyanakkor újabban kisebb, de egyre inkább aggodalomra okot adó csoportok jelentek meg a Fülöp-szigeteken, Koreában, Mianmarban, Izraelben, Nigériában, Albániában, Pakisztánban és Jamaicában.³⁵

Az előbbieket közül számos országban jelent különösen nagy fenyegetést a vadvilág illegális kizsákmányolása. Példaként hozható fel Kolumbia, ahol egyes családok már generációk óta vadvilági termékekkel és egyedekkel folytatott kereskedelemről élnek. 2016 nyarán a kolumbiai rendőrség hírt adott a világ legnagyobb vadvilági kereskedelemmel foglalkozó csoportjának felszámolásáról. A *Los Pajareros (The Birders)* veszélyeztetett fajok államon belüli és nemzetközi illegális kereskedelméről vált ismertté. A gang feltételezett vezetői egy testvérpár, *Jairo* és *José Luis Algarra Gutiérrez* voltak, akik helyi, főként falusi környezetből származó beszállítóknak 10 és 17 USD közötti összeget fizettek egyedenként. Az állatokat elkábították és elosztó központokként működő farmokra vagy magánházakba szállították őket az eladóhelyeknek, valamint a vevőknek történő átadás előtt. A rendőrség becslései szerint a *Los Pajareros* által szállított egyedek közül körülbelül kilencven százalék minősült veszélyeztetettnek és havonta mintegy 27 és 48 ezer USD közötti összeget kerestek meg. A nyomozás feltárta, hogy a csempészet során alacsony technológiai igényű eszközöket alkalmaztak, amelyek használata a drogcsempészek számára különösen rizikóssá váltak az elmúlt években. Azonban a vadvilági kereskedelemmel kapcsolatos tudatosság hiánya miatt a vadvilági kereskedelemben a régi, alacsony költségigényű csempészmódszerek is jól használhatóak. Továbbá, alacsony kockázatú tevékenységnek minősül, hiszen jelenleg Kolumbiában a vadvilági kereskedelem büntetési tétele négy és kilenc év közötti, így nagyobb mértékben alkalmazhatóak az alternatív büntetési módszerek is.³⁶

Mivel egységes vadvilági bűnözés fogalmat nem találunk a szakirodalomban, a szoros kapcsolat miatt, annak kiindulópontjaként, a transznacionális szervezett bűnözést kell vizsgálat tárgyává tenni. A szervezett és vadvilági bűnözés szoros kapcsolatára a korábbiakban már történt utalás. A *határon átnyúló szervezett bűnözés* már régóta foglalkoztatja a kriminológusokat. A legutóbbi kutatások azonban a szervezett bűnözés új területeire is irányulnak, így a természeti erőforrásokkal és vadvilági termékekkel folytatott kereskedelmi tevékenységre. Eddig a veszélyeztetett vadvilági termékek fekete piaci kereskedelme csupán kis figyelmet kapott, annak ellenére, hogy éves szinten mintegy 6 milliárd dolláros forgalomról beszélhetünk.³⁷

³⁵ FARER, TOM (ed.): *Transnational Crime in the Americas An Inter-American Dialogue Book*. Routledge, New York. 1999. 13. p.

³⁶ BARGENT, JAMES: *Colombia Investigation Reveals Workings of Wildlife Traffickers*. 2016. július 13. InSight Crime. <https://www.insightcrime.org/news/analysis/colombia-investigation-reveals-workings-of-wildlife-traffickers/> (2018.05. 25.)

³⁷ WARCHOL, GREG – L.ZUPAN, LINDA – L.CLACK, WILLIE: *Transnational Criminality: an analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa*. International Criminal Justice Review. Vol. 13. 2003. 1. p.

2. Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménye, a Palermói Egyezmény

A nemzetközi szervezett bűnözés ellen az ENSZ keretében alkottak egyezményt,³⁸ amelyet a Közgyűlés 2000. november 15-én fogadott el, 55/25-s határozatával. Az egyezmény 2003 szeptemberében lépett hatályba, a negyvenedik megerősítő okmány beérkezését követően. Jelenleg 188 részes féllel rendelkezik, Magyarország a 2006. évi CI. törvénnyel hirdette ki.

Az egyezmény fő célja a súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és üldözése, amennyiben a *bűncselekmény nemzetközi jellegű és szervezett bűnözői csoport vesz benne részt*.³⁹ A nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény részletesen meghatározza az alkalmazási körébe eső bűncselekmények körét, ugyanakkor nem jelöli meg pontosan, mit jelent a nemzetközi szervezett bűnözés mint fogalom. Továbbá, nem tartalmaz taxatív felsorolást az alkalmazási körébe eső bűncselekmények tekintetében sem. A definíció hiánya tudatos döntés volt a szerződés szövegezésékor annak érdekében, hogy a bűnözés újabb típusainak megjelenésekor, vagy a globális, regionális, illetve helyi viszonyok megváltozása esetében is alkalmazható maradjon az egyezmény. Ennek értelmében a nemzetközi szervezett bűnözés magában foglal minden nemzetközi vonatkozású, profitorientált súlyos bűncselekményt.⁴⁰ Ezen túlmenően az egyezmény a nemzetközi szervezett bűnözés egyes fogalmi elemeit egzaktan rögzíti.

Súlyos bűncselekmény a „legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás”. *Nemzetközi jellegűnek* tekinthető a bűncselekmény, ha nemzetközi jellegű, ha azt több mint egy államban követik el; vagy azt egy államban követik el, de előkészítésének, tervezésének, irányításának és ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik. Ugyancsak nemzetközinek minősül, ha bár a bűncselekményt egy államban követik el, de olyan szervezett bűnözői csoport vesz benne részt, amely egynél több államban folytat bűnöző tevékenységeket. Az egyezmény meghatároz egy utolsó fordulatot is, így nemzetközinek minősül a bűncselekmény, ha azt egy államban követik el, de jelentős hatással van egy másik államra nézve.⁴¹ A *szervezett bűnözői csoport* fogalmát is meghatározza, amelynek következtében az „egy bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve.”⁴²

A nemzetközi szervezett bűnözésről szóló egyezményhez három kiegészítő jegyzőkönyv került elfogadásra, amelyek közül az első az emberkereskedelemmel (különös tekintettel a nőkre és gyermekekre),⁴³ a második a bevándorlók földön, tengeren és

³⁸ *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.

³⁹ 2006. évi CI. tv. 3. cikk (1) b).

⁴⁰ *Transnational Organized Crime* <https://www.unodc.org/ropan/en/organized-crime.html> (2018. 05. 24.).

⁴¹ 2006. évi CI. tv. 3. cikk (2).

⁴² 2006. évi CI. tv. 2. cikk a).

⁴³ Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének (Palermói Egyezmény) az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve. Kihirdette: 2006. évi CII. törvény.

levegőben történő csempészetével,⁴⁴ a harmadik pedig az illegális fegyver-előállítással és fegyverkereskedelemmel⁴⁵ kapcsolatos. Az előbbiekből is látható, hogy míg a vadvilági bűnözésből származó illegális jövedelem világszinten a harmadik helyet foglalja el, sem a szervezett bűnözésről szóló egyezmény, sem az ahhoz kapcsolódóan elfogadott kiegészítő jegyzőkönyvek nem említik azt. Ennek a jogalkotási, végrehajtási és igazságszolgáltatási rendszerben fellelhető hiányosságnak a leküzdésére törekszenek az olyan nemzetközi szervezetek, mint a UNODC. 2016-ban készült el az első olyan riport, amely részletesen foglalkozik a vadvilági bűnözéssel, mint szervezett bűnözési formával és részletesen feltárja a két jelenség közötti kapcsolódási pontokat. Elmondható, hogy nemzetközi szinten is elterjedni látszik az a felfogás, ami a vadvilági bűnözést a nemzetközi szervezett bűnözésen keresztül vizsgálja.⁴⁶

3. Vadvilági kereskedelem

Az illegális vadvilági kereskedelem a vadvilági bűnözés talán leggyakoribb megvalósulási módja. A természeti környezetből befogott, begyűjtött élő egyedeket vagy belőlük készült termékeket korrump nemzeti hatóságok közreműködésével, valamint bejártott csempésztúvonalakon juttatják el a felvevőpiac országaiba. A vadvilági kereskedelem a fejlődő országok irányából a fejlett térségek felé tart, főként az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió és egyes Ázsiai országok (Vietnám, Kína) irányába. Az illegális vadvilági termékek általában nagy távolságot tesznek meg, mire a forráshelyről eljutnak a célállomásig. A vadvilági kereskedők ehhez kihasználják a globális szállítmányozás növekvő ütemű összekapcsolását, és az olyan új csatornákat, mint az online kereskedelem és piacok. Továbbá, a végrehajtó hatóságok munkájának hiányosságai és a kikényszerítés alacsony működési hatékonysága csökkentik a lebukás veszélyét. Ennek a felismerése vezetett a ROUTES (a veszélyeztetett fajok jogellenes szállítási lehetőségének csökkentéséért) összefogás létrehozásához. A 2015 és 2020 közötti első működési időszakban a nemzetközi szállítmányozási szektor és az USA kormányának együttműködésével⁴⁷ igyekszik gátat szabni az egyre növekvő ütemű illegális vadvilági kereskedelemnek.⁴⁸

A szervezett bűnözői csoportok részvétele a vadvilági kereskedelemben nagy kihívás elé állítja a nemzeti hatóságokat. A szervezett bűnözés természeténél fogva rejtett jellegű, így a döntéshozatal hagyományos formái gyakran gyengén alkalmazhatóak. A

⁴⁴ Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészeete elleni fellépésről szóló Jegyzőkönyve. Kihirdette: 2006. évi CIII. tv.

⁴⁵ Az Egyesült Nemzetek keretében létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt kiegészítő, a tűzfegyverek, részek, alkotóelemeik és lőszerük tiltott előállítása és kereskedelme elleni jegyzőkönyve.

⁴⁶ *Wildlife crime assessed globally for the first time in new UNODC report.* <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2016/May/wildlife-crime-assessed-globally-for-the-first-time-in-new-unodc-report.html> (2018. 05. 23.)

⁴⁷ A ROUTES (*Reducing Opportunities for Unlawful Transport of Endangered Species*) együttműködésben részt vesznek: Amerikai Egyesült Államok kormánya és a szállítmányozási szektor képviselői, mint a *Center for Advanced Defense Studies (C4ADS)*, *Freeland*, a Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség (*International Air Transport Association - IATA*), *TRAFFIC* és *WWF (World Wildlife Fund)*.

⁴⁸ *Welcome to ROUTES.* <http://routespartnership.org/> (2018. 05. 27.)

szervezett bűnözés mutatószámai változatos formát öltenek, és sok esetben alkalmazkodnak a tevékenység specifikus jellegéhez. Ugyanakkor a különböző lehetőségek között egy közös vonás megjelenik, az *elkobzás* jelensége. Elkobzásra akkor kerül sor, ha a csempészárú a végrehajtó hatóságok látókörébe kerül. A vadvilági bűnözés esetében különös fontossággal bír az elkobzott termékek mennyiségére és minőségére vonatkozó információ. Bár gyakran önmagában véve az elkobzásra vonatkozó információk megtévesztő eredményhez vezethetnek, más adatokkal összevetve és kombinálva az illegális piacok természetére vonatkozó értékes forrásul szolgálhatnak. A nagy mennyiségű csempészárú lefoglalása nem utal az adott államban működő végrehajtó hatóságok gyenge működési hatékonyságára, hanem éppen ennek ellenkezőjére. A vadvilági kereskedelmi útvonalak felderítésében így különös jelentőséggel bírnak az elkobzások során nyert adatok.⁴⁹

A vadvilági bűnözés, különösen az illegális vadvilági kereskedelem jelentős mértékben kihasználja a modern kor kínálta új lehetőségeket, amelyek megkönnyítik a jogellenesen megszerzett termékek és egyedek adásvételét. Így az online kereskedelem egyre nagyobb kihívás elé állítja a természetvédelmi hatóságokat. Az állatok jólétével foglalkozó nemzetközi alap⁵⁰ kutatása szerint Európa területén virágzik a veszélyeztetett fajok online kereskedelme. Az alap kutatói hat héten át követték figyelemmel Oroszország, az Egyesült Királyság, Németország és Franciaország száz online piacterét. Összesen több mint ötezer vonatkozó hirdetést találtak, csaknem 12 ezer eladásra kínált tételt, mintegy 4 millió USD értékben. Utóbbi kizárólag azon példányokra vonatkozó mutatószám, amelyek kereskedelme korlátozás alá esik a CITES alapján. A hirdetések csaknem ötöde elefántcsontra vonatkozott. Amíg az elefántcsont iránti kereslet az Egyesült Királyságban lassan csökkenésnek indult, Németországban folyamatosan növekvő ütemet mutat. Az Egyesült Királyság még szigorúbb elefántcsontra vonatkozó szabályozást készül elfogadni. Az Európai Unió állandó nyomás alatt van az elefántcsontpiac teljes lezárásáért. A kedvezésként tartott egyedek közül még mindig a hullók a legnépszerűbbek, a vonatkozó hirdetések csaknem negyven százalékát adva. A nagymacsák házi kedvezésként való tartása Oroszországban státuszszimbólumnak minősül, így ott leopárdokat, jaguárokat és gepárdokat kínálnak eladásra.⁵¹

IV. Esettanulmány – afrikai elefántok I. és II. Függelékbe való sorolása

Az afrikai elefántok példáján keresztül jól szemléltethető, hogy az egyes fajok CITES függelékekbe való besorolása hogyan befolyásolja az orvvadászatot és az illegális kereskedelmet. Bár az utóbbi években a részes felek igyekeztek új programokat kidolgozni az afrikai elefántok populációjának rehabilitálása érdekében, hiszen az eddigi, alapvetően politikai indokok által irányított döntéshozatal már helyrehozhatatlan károkat okozott és egyéb gazdasági és kulturális kérdéseket is felvetett. Az orvvadászat sokkal nagyobb sze-

⁴⁹ *World Wildlife Crime Report, Trafficking in protected species*. UNODC, United Nations, New York, 2016. 28. p.

⁵⁰ Ifav: *International Fund for Animal Welfare*

⁵¹ CARRINGTON, DAMIAN: *Illegal online sales of endangered wildlife rife in Europe*. The Guardian, 2018. május 23. <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/23/illegal-online-sales-of-endangered-wildlife-rife-in-europe> (2018. 05. 27.)

repet játszik az elefántpopuláció csökkenésében, mint a biodiverzitás csökkenésének másodík indoka, az ún. élőhely-pusztítás. Az 1980-as években az elefántok száma drasztikusan csökkent Afrikában, elsősorban az elefántcsontért való orvvadászatnak köszönhetően. Pontos mutatószámok nem állnak rendelkezésre, az óvatos becslések alapján az 1980-as 1.2 millió egyedszám mintegy 600 ezerre esett vissza 1989-re. Kenyában kétharmaddal, Zambiában és Tanzániában háromnegyeddal csökkent az elefántpopuláció. Az egyedszám zuhanórepülését egyaránt okozta az elefántcsont legális és illegális kereskedelme, amelyet felgyorsított az érintett országok bizonytalan gazdasági struktúrája, a politikai korrupció és az automata gépfegyverekhez való könnyebb hozzáférhetőség.⁵²

A részes felek már 1983-ban elkezdtek foglalkozni az afrikai elefántok kérdésével és a *gaboron*-i konferencián elfogadásra került a Conf. 4.14 határozat, felkérve a Technikai Bizottságot, hogy dolgozzanak ki irányelveket az elefántcsont-kereskedelemre. 1985-ben az Argentínában tartott konferencián új határozatot fogadtak el, amely előírta, hogy az afrikai államok határozzanak meg export kvótákat a nyers elefántcsont-kereskedelemre, így korlátozva a levadászott elefántok számát. Ekkor az afrikai elefántok a CITES Egyezmény II. Függelékben kaptak helyet.⁵³ Néhány évvel később az 1989-es *lausanne*-i konferencia egyik fő problémája volt az afrikai elefántpopuláció csökkenése, az elefántcsont-kereskedelem és az elefántok I. Függelékbe való áthelyezésének lehetséges következményei. A tárgyalások eredményeként több munkadokumentum került elfogadásra, különösen az alábbi témakörökben: az elefántcsont-kereskedelmi kontrollrendszer hatékonyságának növeléséről, az akkor raktáron lévő elefántcsontról és legfőképpen a kereskedelmi szabályozás változásának hatásairól.⁵⁴

A függelékbe való besorolással kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a legmagasabb szintű védelmet biztosító I. Függelékbe sorolt fajok kereskedelme sem esik teljes tilalom alá, ha nem elsősorban kereskedelmi célból történik és előzetesen engedélyezték. Ennek megfelelően, ha az afrikai elefántok az I. Függelékben találhatók, akkor nem lehetséges a nyers vagy megmunkált elefántcsont kivitele, amennyiben a másik országba történő bevitel célja az elefántcsont, vagy az abból készül termékek későbbi értékesítése. Ugyanakkor a kereskedelmi tevékenységgel összefüggésben csak az import van megtiltva, az export nem. Ezért az Egyezmény nem akadályozza meg a trófeák, szuvenírek és a tudományos minta kivitelét az országból, még ha az kereskedelmi cézzal történne is.⁵⁵ A tárgyalások során számos afrikai állam, különösen Afrika déli részéről, ellenérveket sorakoztatott fel az afrikai elefántok I. Függelékbe való áthelyezése ellen. Különösen az állami jövedelem nagymértékű csökkenését vetítették előre, valamint azt, ha megtörténik a függelékváltás, a tapasztalatok alapján az afrikai elefántok várhatóan sohasem fognak visszakerülni az II. Függelékbe.⁵⁶ Végül 1989-ben az afrikai elefántok átsorolásra kerültek az I. Függelékbe, azonban Japán továbbra is fenntartotta a jogot,

⁵² HUNTER, DAVID – SALZMAN, JAMES – ZAELEKE, DURWOOD: *International Environmental Law and Policy*. Third Edition. Foundation Press. Saint Paul, Minnesota. 2007. 1108–1109. pp.

⁵³ *Trade in Ivory from African Elephants*. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/05/doc/E05-22.pdf> (2018. 05. 27.).

⁵⁴ *Agenda and working documents*. <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php> (2018. 05. 27.).

⁵⁵ *Consequences of the transfer of the African elephant from Appendix I to Appendix II. Doc. 7.43.1*. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/07/doc/E07-43-01.pdf> (2018. 05. 27.).

⁵⁶ *Elephants and ivory trade in southern Africa*. <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php> (2018. 05. 27.).

hogy nyers elefántcsontot importáljon az afrikai CITES egyezményben részes államoktól. Az afrikai elefántok I. Függelékben való elhelyezésének voltak pozitív hozadékai is. A globális elefántcsont-kereskedelem mintegy 10-15 százalékát lebonyolító Amerikai Egyesült Államok teljesen megtiltotta az elefántcsont bevitelét. Az elefántcsordák újra gyarapodni kezdtek Dél-Afrikában, Zimbabweban, Botswanában, Zambiában, Malawiban és Namíbiában. A vadvilági menedzsment jól működött az említett országokban, még ha néha ejtettek is el elefántokat, hogy a populáció ne haladja meg az élőhely eltartható képességét. Ugyanakkor a kereskedelmi változásoknak köszönhetően az érintett afrikai államok mintegy 470 tonna elefántcsontot raktároztak, amelyet nem tudtak eladni, még abban az esetben sem, ha az így befolyó jövedelmet az orvvadászat elleni küzdelemre kívánták fordítani. Ennek eredményeként a '90-es évektől kezdődően nagy erőfeszítéseket tettek, hogy az afrikai elefántok visszakerüljenek a II. Függelékbe, hogy a teljes tilalmat helyettesítse a korlátozott, de legális export. Fő érvük az volt, hogy a vadvilági megőrzés terhe nem a központi kormányzatra, hanem a kis közösségekre hárul, akik addig a legtöbbit profitáltak az illegális vadászatból. Éppen ezért a legális kereskedelemre úgy tekintettek, mint egyfajta ösztönző erőre, hogy a kis közösségek is felismerjék ezt a gazdasági alternatívát.⁵⁷ Az átsorolást ellenzők, köztük az USA és egyes afrikai államok is, mint Kenya megítélésében az afrikai elefántok II. Függelékbe való visszahelyezése utat nyitott volna az orvvadászatnak, mivel technikailag nem lehet különbséget tenni az orvvadászat eredményeképpen megszerzett és a legálisan ritkított csordákból származó elefántcsont között. További ellenérvek szerint az afrikai államok által felhozott gazdasági problémák orvosolhatóak ökoturizmussal és nemzetközi segítséggel.⁵⁸

Az 1997-ben tartott részes felek konferenciáján három afrikai állam, Botswana, Zimbabwe és Namíbia javasolta, hogy az afrikai elefántok kerüljenek vissza a II. Függelékbe, tekintettel a populáció gyors növekedésre, miáltal csökkent a kihalás veszélye. Bár a javaslatot teljes terjedelmében nem fogadták el, az előbbi három afrikai állam tekintetében egy jegyzettel ellátott kiegészítés történt, amíg a többi állam tekintetében az afrikai elefántok megmaradtak az I. Függelékben.⁵⁹ A három állam mintegy 59 tonna⁶⁰ elefántcsontot kívánt Japánba szállítani és értékesíteni. Ennek megfelelően a három állam engedélyt kapott, hogy nem kereskedelmi célból trófeákat, élő állatokat megfelelő és elfogadható célállomásokra, valamint hasítékbőrt, bőrtermékeket és elefántcsont-faragásokat⁶¹ exportáljanak. Az egyezmény módosítása 1999. szeptember 18-án lépett hatályba, onnantól számított 18 hónapig még nem volt engedélyezett az elefántcsonttal való kereskedelem.⁶² A 10.10-es határozat nagyon szigorú szabályokat és követelményeket állított fel az afrikai elefántokkal folytatott kereskedelem tekintetében. Többek között szigorú monitoring rendszert alakítottak ki, és az érintett államoknak bizonyítá-

⁵⁷ HUNTER – SALZMAN – ZAELKE, 2007. 1109. p.

⁵⁸ LEMONIK, MICHAEL: *The Ivory Wars: After a Seven Year Ban, Three African Nations Want to Sell Tusks. Will the Rest of the World Allow it?* Time, 1997. június 16. <https://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,986539,00.html> (2018. 05. 27.)

⁵⁹ Conf. 10.9. *Resolution: Consideration of proposals for the transfer of African elephant populations from Appendix I to Appendix II.*

⁶⁰ Botswana: 25.3 tonna, Namíbia: 13.8 tonna, Zimbabwe: 20 tonna.

⁶¹ Utóbbiakat csak Zimbabwe.

⁶² *Amendments to Appendices I and II of the Convention* 151. p. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/10/E10-amendments.pdf> (2018. 05. 27.).

nia kellett, hogy az eladott elefántcsont nem orvvadászattól származik. Ezentúl a kereskedelmi haszon jelentős részét egyenesen az afrikai elefántok megóvására kellett fordítani.⁶³ 1999-ben a CITES Állandó Bizottsága megállapította, hogy a követelmények teljesültek és a három érintett országban megtartották az aukciókat, amely során 49,574 tonna elefántcsontot adtak el (mintegy 5,446 agyar) körülbelül 5 millió USD értékben.⁶⁴ Azonban ekkor kezdett el megmutatkozni a II. Függelékbe való áthelyezés negatív hatásai is. A kereskedelmi könnyítés hatására az illegális vadászat mértéke azonnal növekedésnek indult, Zimbabweban mintegy 50 százalékkal ugrott meg. *Willis Makombe*, aki akkoriban a *Harare Nemzeti Park és Vadvilág Részleg* vezetője volt, elmondta, hogy a döntés előtt havonta mintegy négy, utána havonta hat elefántot mészároltak le az orvvadászok. Mivel az afrikai államok nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal, továbbá az elefántcsont eredetét nagyon nehéz visszakövetni, az orvvadászat sokaknak újra vonzó tevékenységgé vált. Ghánában a konferenciát követő szeptemberben öt elefántot mészároltak le, az elefántcsont-kereskedelem tilalmának bevezetése óta először. A CITES kikényszerítésének hiányát jelzi, hogy Zimbabwe a tilalom ellenére és annak hatálya alatt is exportált elefántcsontot Japánba, Dél-Afrikába, az USA-ba, Kínába, Thaiföldre és Hong Kong-ba.⁶⁵ A következő CITES konferencián, 2000-ben, Dél-Afrika tekintetében is a II. Függelékbe kerültek át az afrikai elefántok. Ugyanakkor Dél-Afrika a kormányzati raktárakban lévő és a *Kruger Nemzeti Parkból* származó egész elefántagyarak tekintetében kereskedhet legálisan elefántcsonttal. A 2000-ben meghatározott szabályok alapján jelenleg az afrikai elefántok az I. Függelékbe vannak sorolva, kivéve a Botswana, Namíbia és Zimbabwe területén élő populációt és Dél-Afrikát.⁶⁶

A CITES szabályok kikényszerítése és ellenőrzése érdekében hatékony ellenőrző rendszert akartak létrehozni az elefántcsont-kereskedelemből, így létrejött a MIKE,⁶⁷ az illegálisan megölt elefántok monitorozására. A monitoring rendszer 1997-ben, Hararéban került kialakításra, és 2013-ban a 16.9. határozattal vizsgálták felül. 2001 óta a program afrikai államokban való működése az Európai Unió finanszírozásával történik. A MIKE 30 afrikai és 13 ázsiai országban működik. Figyelemmel kíséri az elefántok illegális vadászatát, ezzel segítve a megfelelő döntéshozást és jogalkotást az elefántok tekintetében. A MIKE megállapítja az orvvadászat mértékét, a PIKE⁶⁸ számok alapulvételeivel. Az elmúlt néhány év mutatói kifejezetten negatív tendenciákat tükröznek, főleg Közép- és Dél-Afrika területén. A MIKE index 0,5 felett van, ami azt mutatja meg, hogy a halottan megtalált elefántok mintegy felét illegálisan ejtették el. Egyes területeken, mint Garamba, a PIKE index már 0,7 körüli értéket mutat.⁶⁹

⁶³ Conf. 10.10. Resolution: *Trade in elephant specimens*.

⁶⁴ HUNTER – SALZMAN – ZAELE 2007, 1110. p.

⁶⁵ HITCH, SCOTT: *Losing elephant wars: CITES and the „ivory ban”*. J. INTL & COMP. L. Vol. 27:167. 184–186. pp.

⁶⁶ *Amendments to Appendices I and II of the Convention* 4. p. https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/11/other/E-Amendments_App.pdf (2018. 05. 27.).

⁶⁷ MIKE: *Monitoring the Illegal Killing of Elephants*: jogellenesen megölt elefántok monitorizálása.

⁶⁸ PIKE: *Proportion of Illegally Killed Elephants*: illegálisan megölt elefántok aránya.

⁶⁹ *Report Levels and trends of illegal killing of elephants in Africa to 31 December 2016 – preliminary findings*. https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/MIKE/MIKE_report_released_WWD_3Mar2017.pdf (2018. 05. 27.).

A CITES 27 olyan országot azonosított, amelyek különösen érintettek az illegális elefántcsont-kereskedelemben.⁷⁰ Ezeket három csoportba sorolta: elsődlegesen aggályos (kilenc ország vagy terület pl. Kenya, Kína, Thaiföld, Vietnám); másodlagosan aggályos (kilenc ország pl. Egyiptom, Gabon); és nyomkövetés szempontjából fontos (kilenc ország pl. Angola, Kambodzsa). Ezek közül 19 államot kért fel a CITES egy Nemzeti Elefántcsont Akcióterv⁷¹ elkészítésére.

A vadvilági bűnözés, az orrvadászat továbbra is nagy problémát jelent az afrikai államokban, tovább csökkentve az afrikai elefántok számát. A hatékony küzdelemhez szükséges, hogy azonosítani lehessen az elkobzott elefántcsont földrajzi eredetét, ezért 2010-ben egy, a törvényszéki módszereket is alkalmazó azonosító rendszert hoztak létre az ún. *ivoryID*-t, amely az izotópos ujjlenyomat példáját alkalmazza az elefántcsonton. Az elefántcsont-azonosító egyrészt alkalmas az elefántcsont korának, másrészt földrajzi eredetének meghatározására. A módszer fejlesztéséhez mintegy 716 mintát vizsgáltak meg, amelyeket múzeumoktól, vadászoktól és civil szervezetektől szereztek be, és amelyek segítségével egy referencia-adatbázist hoztak létre Afrikára vonatkozóan.⁷²

Az afrikai elefántok esetén keresztül szemléltethető a legjobban, hogy egyes országok kitartó ellenállása miként gyengítheti meg az Egyezmény által biztosított védelmet, valamint megmutatkozik a kereskedelmi könnyítések illegális vadászatra gyakorolt hatása is.

V. Záró gondolatok

A vadvilági bűnözés és az illegális vadvilági kereskedelem egyre nagyobb kihívás elé állítja az államokat és a nemzeti hatóságokat is. A szervezett kereskedelem fokozott térnyerése további nehézségeket ad a sok esetben egyébként is alacsony hatékonysági fokon működő hatóságoknak. A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok jelentős jövedelemre tesznek szert a vadvilági termékek jogellenes adásvételével, amelyet gyakran további illegális tevékenységek finanszírozására használnak fel, mint a fegyvervásárlás és terrorista csoportok támogatása. A legtöbb esetben a vadvilági kereskedelem olyan országokban összpontosul, amelyek egyébként is, mind gazdaságilag, mind társadalmi fejlettségben le vannak maradva az ún. fejlett államokhoz képest. Így a vadvilág megőrzésére kialakított programokat összetett társadalometikai és gazdasági kérdések figyelembevételével kell kialakítani. Az esettanulmányként ismertetett afrikai elefánt populáció CITES függelékekbe való besorolásának története jól szemlélteti, milyen hatással van a nemzetközi szabályozás az orrvadászatra és az illegális kereskedelmi tevékenységre.

A CITES védelmi rendszere is igyekszik reagálni a legújabb kihívásokra. Legutóbb a *CITES Stratégiai Vízión 2008-2020*⁷³ elnevezést viselő dokumentum került elfogadásra, az új kihívásokra való reagálás érdekében. Az 1975 óta hatályban lévő Egyezmény a

⁷⁰ A mennyiségi mutatók megállapítását segítik a más rendszerek is: Elefánt Kereskedelmi Információs Rendszer (ETIS: *Elephant Trade Information System*), Afrikai Elefánt Adatbázis (*African Elephant Database*).

⁷¹ *NIAPS*: National Ivory Action Plans. https://cites.org/eng/news/pr/2016_trends_in_African_elephant_poaching_released_%E2%80%93_CITES_MIKE_programme_03032017 (2018. 05. 27.).

⁷² *IvoryID* https://ivoryid.org/en/pages/about/how_it_all_began (2018. 05. 27.).

⁷³ *CITES Strategic Vision: 2008–2020*.

részes felek konferenciáin elfogadott határozatokon keresztül eddig képes volt alkalmazkodni a változó körülményekhez és konstruktív gyakorlati megoldásokat dolgoztak ki a különösen összetett vadvilági kereskedelmem és megőrzési kérdések tekintetében. Már 1994-ben, *Fort Lauderdaleben* felmerült, hogy az Egyezményt hatékonysági szempontok alapján felül kellene vizsgálni, hogy az a következő évtizedek kihívásaihoz is alkalmazkodni tudjon. 1997-ben, *Hararében* állapotok meg a felek egy Akcióterv elfogadásában. A *Stratégiai Vízión 2005 és Akcióterv* az ezredfordulón került elfogadásra és érvényességét 2004-ben hosszabbították meg. Fő célkitűzése a biodiverzitás csökkenésének jelentős mérséklése volt 2010-ig, valamint a fenntartható fejlődés elveinek integrálása az Egyezménybe. A legutóbbi, tizenhatodik konferencián a részes felek meghosszabbították az Akcióterv érvényességét egészen 2020-ig, kiegészítéseket téve a *Biodiverzitási Akcióterv 2011-2020* folytatására, és tekintettel az *Aichi Biodiverzitási Célokra*,⁷⁴ valamint az Egyesült Nemzetek Fenntartható Fejlődés Konferenciájának lehetséges kimenetelére. Ezzel az új Stratégiai Elképzeléssel kívánják a CITES-t bevezetni az új évezredbe, és azt alkalmassá tenni az új kihívásokra való reagálásra. A Stratégiának két fő célja van: először is az Egyezmény működésének fejlesztése, így a nemzetközi növény- és állatvilágra vonatkozó kereskedelem fenntartható keretek között lesz folytatható; másodsorban annak elősegítése, hogy a CITES irányvonalának fejlesztése összeegyeztethető legyen a nemzetközi prioritásokkal, és számításba vegye az új nemzetközi kezdeményezéseket is. Természetesen az előbbi kiemelt célkitűzések eléréséhez biztosítani kell a megfelelő anyagi erőforrásokat is. Kiemelendő, hogy az Egyezmény hatékonysága elsősorban a részes felek végrehajtás iránt tett erőfeszítésein múlik. A teljes végrehajtás az államoknak az Egyezményhez és annak alapelveihez való elkötelezettségén, a tudományos szakértelmen és vizsgálatokon, a kapacitásfejlesztésen és a kikényszerítésen múlik. Ennek alapján három fő stratégiai célkitűzést határoztak meg: az Egyezményhez és annak alapelveihez való elkötelezettséget, az Egyezmény működéséhez és végrehajtásához szükséges anyagi erőforrások rendelkezésre bocsátását, valamint a CITES és más nemzetközi eszközök és eljárások által, a biodiverzitás csökkenési mértékének jelentős javítását és a kitűzött célok elérését.⁷⁵

A konzorciumban is részes *Nemzetközi Rendőrségi Szervezet* is felhívja a figyelmet arra, hogy a pénzügyi bűncselekményekben, csalásban, korrupcióban, jogellenes kereskedelemben és emberkereskedelemben érdekelt nemzetközi szervezett bűnözői csoportok ugyancsak részesei a környezeti bűncselekmények elkövetésének. Sürgetik az államokat, hogy alakítsanak ki környezeti bűncselekményekkel foglalkozó speciális egységeket, hívják fel a figyelmet a környezeti bűncselekmények problémájára és a rendelkezésre álló információkat osszák meg az INTERPOL már létező, környezeti bűncselekményekre vonatkozó adatbázisában.⁷⁶

Az *Európai Unió* az egyik legfontosabb felvevőpiaca a vadvilági termékeknek, így az uniós intézkedések különösen fontosak a jogellenes kereskedelemmel szembeni

⁷⁴ *Aichi Biodiversity Targets*, összesen 20 cél, öt (A-E) stratégiai célkitűzés alá rendelve, amely egy tíz éves keretet szab a biodiverzitás csökkenése elleni harcra. *Strategic Plan for Biodiversity and the Aichi Biodiversity Goals*. <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/2011-2020/Aichi-Targets-EN.pdf> (2018. 05. 27.)

⁷⁵ *CITES Strategic Vision: 2008-2020*. <https://cites.org/sites/default/files/eng/res/16/E-Res-16-03.pdf> (2017. 11. 02.).

⁷⁶ *INTERPOL response to emerging threats in Environmental Security*. AG-2014-RES-03 2. p.

harcban. Az Európai Bizottság 2014 februárjában indította el a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének uniós megközelítéséről tartott konzultációt, amely keretében számos uniós tagállam, nemzetközi szervezet, nem kormányzati szervezet és érintett vállalkozás fejezte ki támogatását.⁷⁷ A cselekvési terv elsőként felhívja a figyelmet arra, hogy a vadon élő állat- és növényfajokkal való jogellenes kereskedelem a szervezett bűnözés egyik legjövődélmezőbb formája lett, mintegy 8 és 20 milliárd euró közti éves nyereséggel. A világszerte elharapódzó probléma egyik fő eleme az afrikai illegális elefántcsont-kereskedelem. A cselekvési terv utal a jogellenes kereskedelem jogállamiságra gyakorolt negatív hatásaira, a bűnözés erősítésére és az érintett térségek biztonságára. A cselekvési terv ezen túl reflektál a jelenséget övező nagy nemzetközi figyelemre, és állást foglal az Unió szerepvállalása tekintetében.⁷⁸ Az uniós cselekvési terv olyan intézkedések sorozata, amelyeket az EU intézményeinek és/vagy tagállamainak kell megalkotniuk. Azonban az előzőek támogatásához elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi és emberi erőforrás rendelkezésre bocsátása. Így a tervek mindig rendelkeznek a már meglévő erőforrások jobb kihasználhatóságáról és elosztásáról.⁷⁹

Nemzetközi szinten az *ENSZ Közgyűlés* is foglalkozott az illegális vadvilági kereskedelemmel. A 2015-ben elfogadott határozat felhívja az államokat a nemzeti jogi szabályozás kiegészítésére és felülvizsgálatára, különös tekintettel a Palermói Egyezménynek való megfelelés érdekében.⁸⁰ Ebben a tekintetben az ENSZ is a nemzetközi *szervezett bűnözés részeként* tekint az illegális vadvilági kereskedelemre, így a vadvilági bűncselekményekre.

Az előbbieken ismertetett programokból egyértelmű, hogy a nemzetközi és uniós szinten is *új látásmód* alakult ki a vadvilági bűnözéssel kapcsolatosan. Amíg sokáig elszigetelt, az egyes államokon belüli problémaként tekintettek a vadvilági termékekkel való jogellenes kereskedelemre, addig mára egyértelművé vált, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés fogalma alá besorolandó a környezeti bűncselekmény jelensége is, amelynek szignifikáns részét a vadvilági bűnözés és az illegális vadvilági kereskedelem adja. A napjainkra kidolgozott programok hatékonyságáról évek múlva nyerünk megbízható információt, hiszen a tendenciák csupán hosszabb idő elteltével mutatkoznak meg. Végző konklúzióként leszögezhető, hogy bár az elmúlt években a nemzetközi közösség felismerte a vadvilági bűncselekményekben rejlő jelentős kockázatokat, a hatékony fellépés még várat magára.

⁷⁷ Az Európai Parlament 2014. január 15-i állásfoglalása a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekményekről. 2013/2747(RSP) (Továbbiakban: Cselekvési terv) Cselekvési terv 5. p.

⁷⁸ Cselekvési terv 3–5. pp.

⁷⁹ Cselekvési terv 5. p.

⁸⁰ A/RES/69/314 2015. *Tackling illicit trafficking in wildlife*. 4. p.

ORSOLYA JOHANNA SZIEBIG
WILDLIFE CRIME AS ONE FORM OF TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME

(Summary)

The international community has to face with the more and more threatening phenomenon of environmental crime. Environmental crime is a complex term, which takes many different forms, such as wildlife crime (including illegal wildlife trade), forest crime, illegal logging, illegal mining and illegal trade of minerals and diamonds. Wildlife crime refers to acts committed contrary to national laws and regulations intended to protect natural resources and to administer their management and use. Nowadays it is the fifth most profitable illicit trade in the world, estimated at up to 10 billion USD annually. The involvement of international organized crime groups is tend to be the biggest challenge for the national authorities in the fight against wildlife crime.

In my article I would like to summarize the new trends how the international organizations are reacting to environmental crime. A couple of years ago wildlife crime was considered as a national problem. Meanwhile the states realized that dangerous international crime rings are getting involved to the illicit trade of wildlife products and living endangered species. Assessing the scale of wildlife crime is very difficult, partly because wildlife crime remains outside mainstream crime.

The study considers the following issues. Firstly, I would like to answer the questions whether there is any universally accepted definition of wildlife crime. To add, how the existing international regulation with special regard to the UN Convention against transnational organized crime respond to the new challenges of environmental crime. Furthermore, via a case study regarding to the African elephants' population I give an example how the CITES Appendixes can affect poaching and illegal trade. Finally, the new programs and view of the international organizations are described.